

ภาวะของคนสองประเภท

โดย หลวงปู่เทสก์ เทสรังสี

แสดงเนื่องในงานทำบุญฉลองอายุครบ ๕๐ ปี

พระอาจารย์คำ ขสกุณปุตุโต

วันที่ ๕ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๕

ทุมราวาส์ ทูปพุพชิต์

อยู่ครองฆราวาสก็เป็นทุกข์ เป็นบรรพชิตก็เป็นทุกข์

ในพระภิกษุทั้งสองบพนี้ ได้แสดงถึงความเป็นอยู่ของบุคคล ๒ ประเภทว่า เป็นทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น พระพุทธเจ้ามีจิตอันบริสุทธิ์และชัดเจน ได้แสดงถึงสภาพความเป็นจริงซึ่งผิดจากความเห็นของบุคคลบางคนในโลกผู้ยังตกอยู่ใต้อำนาจแห่งความหลงว่า เป็นฆราวาสมีความสุขบ้าง บวชมีความสุขบ้าง จึงได้ทำความเข้าใจผิดเห็นผิดแล้วก็ยอมกระทำผิดเป็นธรรมดาอยู่เอง สิ่งที่น่าอัศจรรย์ยิ่งกว่านั้นอีก ก็คือ บางคนเมื่อตนเข้าใจผิดแล้วยังแถมไปใส่โทษพระพุทธเจ้าเข้าไปอีกด้วย

คำสอนของพระพุทธองค์ผู้เป็นทุกขนิมิต พระองค์ยอมสละเสียซึ่งความเป็นผู้ที่ยิ่งใหญ่ และความสูงทั้งปวงแล้ว จะมาทรงปรารภนาประโยชน์อะไรจากชาวโลกอีก มีแต่ทรงยอมทรมานพระวรกายเสด็จไปประกาศสัจธรรมของจริงแก่พลโลก เนื่องจากทรงพระเมตตากรุณาอันใหญ่หลวงแก่ปวงสัตว์ผู้ตกอยู่ในห้วงแห่งความมืด ซึ่งต่างก็พากันดิ้นรนเพื่อให้พ้นเสียจากความมืด แล้วจะยังมาหาว่าคำสอนของพระพุทธองค์เป็นทุกขนิมิตไปเสียอีก

สัตว์โลกผู้ยังหนาแน่นด้วยความมืด คือ อวิชชา มีฝาปิดบังกล่าว คือ โมหะ ย่อมไม่เห็นด้วยกับสัจจาทิของผู้หวังดีต่อตน นอกจากไม่เห็นดีด้วยแล้วยังเห็นคำสอนเป็นไม้เบื่อไม้เมาก็ด้วยจึงเป็นที่น่าสงสารมาก แต่ถึงกระนั้นพระองค์ผู้ซึ่งปราศจากพระโยธาหาญตมิได้ ก็มีได้หวั่นเกรงต่ออำนาจอิทธิพลใดๆ และของใครๆ ทั้งนั้น

ทรงเปล่งสีหนาทประกาศสัจธรรมในท่ามกลางพระพุทธบริษัทตามความเป็นจริง โดยมีได้ออกคิดอันใดทั้งสิ้น ดังพุทธภาษิตที่ได้ยกขึ้นไว้ ณ เบื้องต้น อันมีความว่า **“อยู่ครองฆราวาสก็เป็นทุกข์ บวชก็เป็นทุกข์”** ดังนี้ โดยมีได้เกรงใจใคร และมีได้เห็นแก่หน้าใครๆ ทั้งสิ้น ว่าเขาเหล่านั้นจะชอบใจหรือไม่ แต่ตรัสตามความเป็นจริง เพราะสิ่งที่อุปบัติมาในโลกนี้ทั้งหมดจะเป็นรูปก็ตาม เป็นนามก็ตาม ที่เรียกว่า สังขาร ล้วนแล้วแต่เป็นทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น

ความจริงคนเราเกิดมาแล้ว มิใช่พึงเป็นทุกข์เมื่อเป็นฆราวาสและเมื่อบวชเท่านั้น มันเป็นทุกข์ตั้งแต่แรกปฏิสนธิอยู่ในครรภ์ของมารดาโน้น ที่พระพุทธเจ้าทรงยกเอาทุกข์ของฆราวาสและบรรพชิตมาตรัสนี้ เพียงแต่เพื่อชี้ให้เห็นทุกข์ส่วนหนึ่งในบรรดาทุกข์ทั้งหลายเท่านั้น และทรงมุ่งให้ผู้เข้าใจผิดเห็นตามเป็นจริงแล้วจะได้ปรับปรุงตัวเองให้เข้ากับสังคมและสิ่งแวดล้อมได้ ไม่ต้องดิ้นรนจนทำให้สิ่งแวดล้อมยุ่งเท่านั้น หาไม่แล้ว ผู้ที่เข้าใจผิดเห็นผิดดังว่ามาแล้วนั้นจะทำให้สังคมและสิ่งแวดล้อมยุ่งไปหมด

ฆราวาสผู้ที่ไม่มีความสามารถในอาชีพ หรือเกียจคร้านในการทำงาน เป็นต้น ก็หาว่าฆราวาสเป็นทุกข์ บวชเป็นสุขสบายดีกว่าไม่ต้องทำงานอะไร ถึงเวลาก็มีคนหามาให้กิน

เอง ก็เลยอยากบวช ผู้บวชอยู่แล้วบางคนได้เคยเป็นฆราวาสมีลูกมีเมียมาก่อนเสียด้วยซ้ำ ก็ยังหาว่าบวชเป็นทุกข์เหมือนกับขังไว้ในคอกในกรง จะไปจะมาจะอยู่กินใช้สอยอย่างไร ก็ล้วนแต่มีข้อกฎ-กติกา-ระเบียบ-พระวินัย บังคับไปเสียหมดทุกอย่าง

ที่สุดแม้แต่ ตา หู จมูก กาย ลิ่น ของตน ซึ่งเป็นสมบัติเดิมพ่อแม่แบ่งปันให้มาโดยเฉพาะแท้ๆ ก็ไม่มีสิทธิที่จะใช้ได้อย่างเต็มที่ ยังต้องให้ระวังควบคุมรักษาอีกด้วย ก็เลยอยากสึกเสีย บางคนสึกออกไปแล้วได้รับอุปสรรคขัดข้องบางประการ ซึ่งตัวเองปรับปรุงตัวของตัวให้เข้ากับสังคมเขาไม่ได้ก็ดี หรือไม่รู้เท่าเข้าใจต่อเหตุการณ์นั้นๆ ตลอดจนไม่มีความสามารถในหน้าที่ของตนก็ดี ก็เลยคิดถึงความสุขเล็กน้อย ที่ตนได้รับเมื่อครั้งที่บวชอยู่ แล้วหาว่าฆราวาสมันยุ่ง สกปรกเป็นทุกข์มาก กลับมาบวชอีกสองครั้งสามทีก็มี

คนประเภทที่กล่าวนี้ มีจิตใจคลอนแคลนไม่หนักแน่น ไม่มีหลักธรรมประจำใจ มักกระทำตามความคิดที่เหลวไหลของตน แล้วก็ไม่ใช่เชื่อความคิดเห็นของคนอื่นอีกด้วย พูดง่ายๆ ว่าเป็นคนเจ้าอารมณ์ (เป็นทาสของอารมณ์) ยอมแพ้ทั้งทางโลกและทางธรรม คนโบราณจึงได้พูดเป็นคำพังเพยไว้ว่า “หญิงสามผัว ชายสามโบสถ์” ไม่ควรคบเอาเป็นมิตร (อย่าเอาเป็นตัวอย่าง)

แท้จริงสิ่งที่อุบัติขึ้นมาในโลกนี้ที่เรียกว่า สังขาร คือ พวกที่มีแต่ชีวิต เช่น ต้นไม้และเถาวัลย์เป็นต้นก็ดี ที่มีวิญญานด้วยเช่น สัตว์ มนุษย์ เป็นต้นก็ดี ล้วนแล้วแต่พากันเกลียดทุกข์ต้องการสุขด้วยกันทั้งนั้น ต่างพากันดิ้นรนให้พ้นไปจากทุกข์ หมายจะเอาชนะทุกข์ด้วยกันทั้งนั้น โดยเฉพาะคนเราต้องการความสุขมากกว่าเขาทั้งหมด และเมื่อได้รับความสุขมาแล้วก็ไม่รู้จักพอเสียด้วย คนเราจึงได้ทำให้โลกเป็นทุกข์และเดือดร้อนมาก

อาจกล่าวได้ว่าโลกที่เดือดร้อนเป็นทุกข์อยู่ทุกวันนี้เกิดมาจากมนุษย์เราเป็นส่วนมาก แม้แต่สัตว์ที่หนีไปซุกซ่อนอยู่ในป่าดงพงลึก หรือในถิ่นทะเล ก็ไม่พ้นจากคนตามไปเบียดเบียน เป็นธรรมดาผู้ต้องการมากก็ต้องใช้ความคิดมาก พร้อมกันนั้นก็มีความฉลาดมากอีกด้วย แต่ถ้านำความฉลาดนั้นมาใช้ให้เกินขอบเขตไป มักจะเป็นเหตุทำให้เกิดความเดือดร้อนทั้งแก่ตนและคนอื่น พุทธภาษิตที่ตรัสว่า อยู่ครองฆราวาสก็เป็นทุกข์นั้นอยู่ในข่ายนี้เหมือนกัน ทุกข์มากก็ดิ้นรนมากก็ยิ่งแต่จะเดือดร้อนมากเหมือนกับนกที่ติด

ขาย ยิ่งดันก็ยิ่งแต่จะรัดตัวเข้า ไม่นับเสียเลยก็มีหวังเข้าหม้อแกงแน่ พูดสั้นๆ ว่า ดันรนก็
เป็นทุกข์ ไม่นับรนก็เป็นทุกข์ ไม่พ้นคำที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ไปได้

เมื่อเหตุผลมีอยู่อย่างนี้แล้ว จะไม่ให้พระองค์ผู้ทรงมีจักขุ ทรงแสดงคุณมนุษย์และสัตว์ผู้
มีคัมภีร์อยู่ด้วยความเมตตาแล้วทรงเปล่งสีหนาทประกาศก้องว่า นั่นเป็นทุกข์ๆ อย่างไร
เล่า และยังได้ทรงชี้ตัวทุกข์อย่างตรงๆ ตามที่มีอยู่เป็นอยู่จริงๆ อีกด้วยว่ามี ๑๑ ประการ
คือ

๑. ความเกิด

๒. ความชรา (ความเจ็บไข้ที่รวมอยู่ในชรา)

๓. ความตาย

๔. ความโศก

๕. ความพิโรธให้รำพัน

๖. ความทุกข์ใจ

๗. ความน้อยใจ

๘. ความเหือดแห้งใจ

๙. ความประสพอารมณ์ที่ไม่ชอบใจ

๑๐. ความปรารถนาสิ่งใดๆ แล้วไม่สมประสงค์ และ

๑๑. ความวิปริตพลัดพรากจากสิ่งที่ตนรักและชอบใจ

เหล่านี้แต่ละอย่างล้วนแล้วแต่เป็นทุกข์ ถ้าหากทุกข์ทั้ง ๑๑ อย่างนั้น โหมกลุ้มรุมเข้ามา
พร้อมกันทั้งหมดใส่บุคคลใดแล้ว บุคคลผู้นั้นถ้าไม่ถึงดินแดื่อดับชีวิต ก็มีหวังเหลือองไป
ทั้งตัวทีเดียว ทุกข์ทั้งหมดดังกล่าวมาแล้วนี้ เมื่อสรุปแล้วก็อยู่ที่ความถือว่ากายใจ นี้ เป็น
เรา เป็นของเรา (อัตตานุภินฺน) ที่เรียกว่า อุปทานขันธ ๕ เป็นทุกข์

อุปทานขันธเป็นต้นเหตุแห่งทุกข์ เมื่อบุคคลมาพิจารณา อุปทานขันธ เห็นตามเป็นจริง
และปล่อยวางได้ ทุกข์ทั้งหลายก็ไม่มี ถ้าปล่อยวางอุปทานขันธ นี้ยังไม่ได้ตราบใด กาย
และใจก็จะพร้อมกันสร้างกิเลสขึ้นเสวยร่วมกันอยู่ตราบนั่น เมื่อกายแตกดับทำลายไป

ตามสภาพของสังขาร ใจเป็นผู้หอบเอากิเลสอันเป็นเชื้อนำไปเกิดในภพอื่น และ
ร่วมกันทำกรรมเสวยทุกข์ต่อไปอีก แล้วก็คืนรนเดือดร้อนประกอบกิเลส อันเป็นเหตุให้
เกิดภพชาติต่อไปอีก วนไปวนมาไม่รู้จักจบจักสิ้นเสียที หากจะเขียนให้เข้าใจง่ายแล้ว ก็
ต้องเขียนดังนี้

แผนผังของภพชาติ

เหตุ..... ผล

วิปากวิภวัญ (เกิดมา)..... กัมมะวิภวัญ (ทำกรรม)..... กิเลสวิภวัญ (เศร้าหมองใจ)

ปากวิภวัญ (เกิดอีก)..... กัมมะวิภวัญ (ทำกรรม)..... กิเลสวิภวัญ (เศร้าหมองใจ)

จะหมุนเวียนเปลี่ยนกันไปเป็นเหตุเป็นผล ผลัดเป็นต้นผลัดเป็นปลายของกันและกันวน
อย่างนี้อยู่เรื่อยไป ไม่รู้จักจบจักสิ้นตลอดภพตลอดชาติ ท่านจัดเรียกว่า วัฏฏสงสาร การ
หมุนของวิภวัญทั้ง ๓ ดังแสดงมานี้ ล้วนแล้วแต่เป็นเครื่องแสดงอาการของความทุกข์
สลับกันไปมาทั้งนั้น

ฉะนั้น มนุษย์คนเราเกิดมาก็จะต้องคืนรนหมุนเวียนอยู่ในวัฏฏสงสารนี้ เด็กเกิดมาแล้วก็
อยากเติบโตเป็นผู้ใหญ่ โดยเข้าใจว่า เราจะได้อิสระภาพใช้เฉพาะตนเอง ไม่ต้องอยู่ใต้
อำนาจบังคับของบิดามารดา หนูๆ สาวๆ ไม่เชื่อโอวาทของพ่อแม่และผู้ปกครอง ก็ด้วย
เข้าใจว่าตนมีความสามารถพอตัวแล้ว การอยู่ใต้บังคับคนอื่นเป็นทุกข์ ผู้เป็นโสดอยากมี
คู่ครอง ก็ด้วยความเข้าใจว่าเราจะได้อิสระภาพเต็มที่ ผู้ที่มีลูกมีหลานแล้วก็อยากที่ให้เขา
แต่งงานเสีย เพื่อที่จะได้หมดห่วงหมดโย

เมื่อชีวิตเปรียบเหมือนกับความฝันแล้ว เรื่องทั้งหลายดังกล่าวมาแล้วนั้นมันจะเป็นอื่นไป
ไม่ได้ นอกจากจะเป็นความฝันไปตามชีวิตเท่านั้น แต่กระนั้นบุคคลก็ยังคืนรนไปตาม
ความฝันของตนๆ อยู่ร่ำไป เพื่อหวังผล คือ ความสุขอันตนวาดภาพไว้บนอากาศ อนิจจา
สังขารเอ๋ย หาระอะไรมิได้ นอกจากจะมีไว้เป็นเครื่องประดับความคิดของผู้มี
ความหวังอยู่

แท้จริงเด็กๆ และหนุ่มๆ สาวๆ ซึ่งเป็นกุลบุตรกุลธิดา ของผู้บังเกิดเกล้า ได้ชื่อว่าเป็น
ทรัพย์อันมีค่าของวงศ์สกุลตลอดถึงประเทศชาติด้วย ย่อมมีอิสระภาพควรแก่ฐานะของ
ตนเพียงพออยู่แล้ว แต่เขาเหล่านั้นไม่รู้จักคุณค่าของอิสรภาพที่ตนได้ และนำออกมาใช้
ไม่ถูกหน้าที่ของตน จึงได้ทำให้เสียคนเสียเกียรติ ทำทรัพย์อันมีค่าของบิดา มารดา
ตลอดจนประเทศชาติให้เสื่อมสลายไปอย่างน่าเสียดาย ไม่ตั้งใจศึกษาเล่าเรียนเกียรติก่อ
ห้าวคือ ถือร้น ไม่เชื่อคำบิดามารดา และผู้ปกครองเหล่านี้เป็นต้น แต่ละอย่างล้วนแล้ว แต่
จะทำทรัพย์อันมีค่าของบิดามารดา ให้ลดน้อยถอยลงไปทั้งนั้น

เมื่อบิดามารดาหรือผู้ปกครองผู้ที่เมตตาปรารถนาดี หวังจะทอดหนุนคุณค่าของทรัพย์ ที่มี
คุณค่าอยู่แล้วให้ดีขึ้น เมื่อเห็นบุตรธิดาทำสิ่งใดลงไปที่ไม่เหมาะสมก็ดักเตือนว่า
กล่าวเขากลับโกรธชกไม่พอใจ เลยเห็นความดีที่บิดามารดามีต่อตนเป็นภัยไปทั้งหมด
ความเมตตาปราณีความหวังดีมีคุณค่าเท่ากับ ข้อบังคับ ให้โอวาทดักเตือนเปรียบ
เหมือนกับการสร้างเรือนจำให้อยู่

หากเขาเหล่านั้นแหละ ได้แต่งงานไปแล้วด้วยความผิดพลาด หลงมัวเมาของเขา หรือด้วย
ความยินยอมของผู้ใหญ่ก็ตามที ซึ่งเขาคิดว่าจะมีอิสระภาพนั้น แท้จริงก่อนจะแต่งงาน
ทุกๆ ฝ่ายจะต้องยอมสละสิทธิเพื่ออิสรภาพให้แก่กันและกันเสียก่อนจึงจะแต่งงานกัน
ได้ ถ้าหากไม่มีแล้ว ไม่มีใครจะยอมรักและแต่งงานกันเลย นอกจากจะยอมสละเพื่อคู่รัก
ของตนโดยไม่รู้ตัวแล้ว ยังยอมสละเพื่อบริวารชน มีพ่อตาแม่ยาย พ่อผัวแม่ผัว เป็นต้น

อิสระเหล่านี้ย่อมไม่เหมือนกับอิสระเมื่อยังเป็นหนุ่มสาวคราวอยู่กับบิดามารดาที่เหมือน
เรือนจำของลูก เมื่อแต่งงานแล้วหน้าที่การงานตลอดถึงความประพฤติและด้านจิตใจเรา
จะทำอย่างอยู่ด้วยบิดามารดาไม่ได้เด็ดขาด จำจะต้องเปลี่ยนแปลงไปหมดทุกสิ่งทุกอย่าง
การงานในบ้านเราจะต้องรับผิดชอบแต่ผู้เดียว รายได้และใช้จ่ายจะต้องมีขอบเขตจำกัด
เมื่อได้ลูกขึ้นมา ทุกๆ อย่างจะต้องเพิ่มปริมาณขึ้นเป็นเงาตามตัว

อันรูปร่าง ผิวพรรณ กิริยามารยาทตลอดถึงความรู้สึกนึกคิด การงานทั้งปวงของหนุ่มๆ
สาว ๆ นั้น จะคลี่คลายหายเข้ากลีบเมฆไปที่ละน้อยโดยไม่รู้ตัว ผลที่สุดก็เลยเหลือแต่

ความยุ่งและความแก้ตลอดเวลา

สมาชิกในครอบครัวมากขึ้นมิใช่อາชีพมันจะเจริญขึ้นตามตัวเสมอไปชั่วอายุกำลัง
เรียวแรงก็มีแต่จะลดน้อยถอยลงไปทุกๆ วัน แม่เหล็กแม่แรงพ่อเหล็กพ่อแรงนั้นมันจะ
ถ่วงน้ำหนักได้สักกี่คน เมื่อถึงเวลานั้นโอวาทคำสั่งสอนของบิดามารดา และครูอาจารย์
ซึ่งเคยเป็นยาเบื่อไม้เมามาแต่ก่อนโน้น จะกลับมาเป็นยาแก้ลมชโลมหัวใจของลูกรักด้วย
ความระลึกถึงบุญคุณของท่านอีกครั้ง

คนแก่ๆ ก็ไม่ยอมแพ้หนุ่มๆ สาวๆ เหมือนกัน มีลูกมีหลานแล้วไม่เพียงแต่จะเอาไว้ออด
รัก และโหว่เพื่อนบ้านเท่านั้น ยังครุ่นคิดอยากจะปลูกฝังเพื่อจะให้มันอ่อนแอแห่งสืบเชื้อ
วงศ์ตระกูลเป็นห่วงถึงอนาคตของเขา กลัวจะผ่านพ้นวัยอันควรแก่กาลของเขา ยิ่งบาง
คนลูกมากเลี้ยงไม่ไหวหาให้ไม่พอ นึกว่าแต่งงานให้มันรู้แล้วรู้รอดไปเสียที จะได้ไม่เป็น
ทุกข์ด้วยเขา ที่ไหนได้กว่าจะเสร็จเรื่องแต่ละคน เข้าทำนองที่ว่า ที่ดีไม่ได้ ที่ได้ไม่ดี ก็
เป็นทุกข์ตอนหนึ่งแล้ว

ต่อจากนั้นไปก็ต้องเฝ้าจับตาดูความเคลื่อนไหวของเขาทุกวิถีทาง หากอาชีพและความ
รักใคร่ของเขายังกลมกลืนพอไปกันได้ ก็ค่อยสบายใจไปตอนหนึ่ง ถ้าเขาเกิดมีเรื่อง
จุกจิกอะไรขึ้นในระหว่างนี้แล้ว ก็จะทำให้คนแก่ใช้สมองมากเหมือนกัน ขึ้นต่อไปเมื่อ
เขาได้หลานขึ้นมาแล้ว สองตาขยี้ก็จะตากลูกล่อจลิมตัว ทั้งแบก กลับมาได้ไหม ไม่
ทราบว่าคุณทุกข์ของฆราวาสนี้มันจะไปสิ้นสุดลงไหน ยิ่งคิดก็ยิ่งแต่พันเข้าเหมือนกับ
ปลาติดอวน พระพุทธองค์ทรงรู้แจ้งแทงตลอดในทุกข์ของฆราวาสได้เป็นอย่างดี ว่าเป็น
ของสุดวิสัยของผู้ครองฆราวาสที่จะปลดปล่อยทุกข์ให้หมดสิ้นไปได้

คำพิพากษาของศาลว่า ผู้นี้กระทำความผิดต่อกฎหมายมาตรานี้แล้วจะต้องได้รับโทษจำคุก
เท่านี้เท่านี้ๆ ปีแล้วจึงจะพ้นได้ เรียกว่า โทษมีกฎหมายปรับตามโทษานุโทษนั้นๆ แต่
ส่วนโทษของฆราวาสนี้ซิ เมื่อไรมันจะพ้นได้ เพราะทำผิดเองตัดสินใจตนเอง โดยไม่มี
แม่บทกฎหมาย นี่ว่าเฉพาะทุกข์เดียว คือ ตั้งแต่เกิดมาจนกระทั่งแก่ถึงขนาดนี้ หากจะพูด
ถึงเรื่องทุกข์สายใหญ่ๆ แล้วก็ยังมีอีกมากเป็นต้นว่าทุกข์เรื่องอาชีพ เจ็บป่วย และทะเลาะ
วิวาททุพติซึ่งกันและกัน ตลอดถึงทุกข์ใจเศร้าโศกอาลัย มันเหลือที่จะคณานับให้ถ้วนได้

พระพุทธเจ้าทรงประมวลความทุกข์ของมนุษย์ สัตว์ไว้มีอยู่ ๑๑ ประการแล้ว ดังที่ยกมา
กล่าวแล้วไว้ในข้างต้นนั้น

สรุปแล้วทุกข์ทั้งหลายเหล่านี้เกิดแต่อุปทานชั้น คือ ถือนามและรูปอันนี้มันเป็นของๆ
เรา แต่ถึงอย่างไรก็ดี หากผู้ได้รับทุกข์แล้วไม่หลงมัวเมาประมาทจนเกินควร มาสำนึกถึง
ความผิดโดยการยกเอาทุกข์ขึ้นมาพิจารณาให้ถ่องแท้ แล้วตั้งใจจะบำเพ็ญตนให้สมภาวะ
ที่ตนเป็นฆราวาสดำเนินชีวิตตามวิธีที่พระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้เพื่อผู้ครองฆราวาส
ถึงแม้ทุกข์จะไม่หมดสิ้นไปทีเดียวแต่ก็พอจะได้รับความสุขตามอัฏฐาวิสัย เท่าที่การ
ปฏิบัติของตนจะพึงอำนวยผลให้

เราเกิดมามิใช่เทวดาบนชั้นฟ้าสวรรค์จะมีความสุขได้ มิใช่แต่เฉพาะมีทรัพย์มากมี
เกียรติยศชื่อเสียงโด่งดังและบริวารชนมากเท่านั้นก็หาไม่ ถึงจะมีสิ่งเหล่านั้นแล้วก็ตามที่
ถ้าไม่มีคุณธรรมประจำตนเป็นลักษณะแล้ว อาจเป็นทุกข์มากกว่าคนที่เขามีคุณธรรมเป็น
เครื่องดำเนินชีวิตของเขาถูกต้องตามหลักคำสอนของพระพุทธเจ้าก็ได้ ดังนั้น จึงนำ
ฆราวาสธรรม มาแสดงให้เห็นพอเป็นเอกเทศ เพื่อเป็นการศึกษาของผู้สนใจ เมื่อน้อม
นำไปปฏิบัติตามแล้วจะได้รับผลดังที่ท่านแสดงไว้หรือไม่เชิญทดลองดู